

 BOURDON

PRŮMĚRNÝ INDEX

ŠTĚSTÍ

SOUČASNÁ EVROPSKÁ
LITERATURA

David Machado

PRŮMĚRNÝ INDEX ŠTĚSTÍ

Índice Médio de Felicidade

Copyright © 2013, David Machado e Publicações Dom Quixote

Czech edition © Bourdon 2021

All rights reserved. Licensed to the European Union under conditions.

Cover design © Martin Bohuš

Translation © Štěpán Zajac, 2021

ISBN: 978-80-7611-035-9

PRŮMĚRNÝ INDEX ŠTĚSTÍ

David Machado

*Marii a Martimovi,
budoucnost*

For the ones who had a notion
A notion deep inside
That it ain't no sin to beg lad you're alive
I wanna find one face that ain't looking through me
I wanna find one place
I wanna spit in the face of these Badlands

BRUCE SPRINGSTEEN

8,0

ŠVÝCARSKO

Tak především, Almodôvare: uvědom si, žeš tady nebyl.

Situace se hodně zkomplikovala. Hodně a velice rychle. Nebo možná, že tomu tak bylo vždycky, možná, že svět byl vždycky složité místo. Nemyslím si, že všechno začalo, až když tě zatkli, i když mám takový neurčitý pocit, že tvoje zatčení přece jen bylo prvopočátkem všeho. Tvoje nepřítomnost umocnila naše strasti. Rozhodl ses, že ti nikdo nesmí na oči, a to se neobešlo bez důsledků. Což je vlastně totéž, jako bych řekl: nebyli jsme připraveni, že tu s námi nebudeš. Zanechal jsi příliš velkou prázdnotu a nikdo z nás dost dobře nevěděl, jak se s šíří té opuštěnosti vypořádat. Tys tu ale nebyl a nám nezbyvalo nic jiného než se o to alespoň snažit. Stále nevím, jestli jsme selhali. Jistý jsem si jenom tím, že ty o našich nezdarech rozhodovat nebudeš. Od jisté chvíle totiž tvé umíněné mlčení podminilo celý tento příběh.

Představuju si tě tam uvnitř. Na místě, kam nepatříš, kde ses musel naučit, jak do něj vtěsnat své tělo, a pochopit zákony, které lze vyčíst jediné z očí mužů, kteří tě obklopují. Bylo to těžké? Tížila tě nezdolnost zdí kolem? Cítil jsi hrůzu, když ses postavil tváří v tvář nevraživým pohledům tvých nových souputníků? Tady venku si všichni myslí, že ano. První týden, co jsi tam trávil, mi Clara každý večer po večeri volala, přidušeně vzlykala a zajíkáve ti říkala „chudinka moje“, jako by mluvila o dítěti, skoro ještě nevinětku. Jako by příliš brzy ovdověla, stýskala si, oslovovala tě „lásko moje“ a ptala se mě: „A co když mu ubližují?“ Tvůj syn, malý Vasco, který je dnes už vyšší než já, se po návratu ze školy zamykal v pokoji, kde pak hrával na housle, partitury rozházené po podlaze, pronikavé vibrování strun šplhající po stěnách domu. A Xavier, ten se pustil do studování trestního zákoníku na internetu ve snaze najít nějaký paragraf, který by tě odtamtud dostal, neustále opakoval: „Almodôvar tam nevydrží, Danieli, ten kluk není stavěný

na život za mřížemi.“ Tví přátelé se scházeli u kavárenských stolků, v restauracích nebo někde v kuchyni a se zápalem si připíjeli na tvoje zdraví, aby zamaskovali předtuchu, že se ti přihodí něco špatného. Nikdo ničemu nerozuměl. Jak se to mohlo stát? Takový hodný člověk, chlapík se srdcem na dlani, pro každého měl vždycky ta správná slova. Manžel. Otec. Kamarád. Každé vysvětlení znělo jako čirá fantazie. A já jsem tě ustavičně přede všemi jen omlouval, tvrdil jsem, že „jistě měl své důvody, vždyť ho všichni známe, nestal se z něj přece jiný člověk jenom proto, že sedí ve vězení“. Tehdy jsem na tebe ještě nebyl naštvaný.

Teď si tě ale představuju, jak tam vevnitř přežíváš. Představuju si tvoji tvář i gesta. Myšlenky, kterými naplňuješ své hodiny. Nevěřím, že se cítíš zdrcený. Nevěřím ani, že ti ubližují. Vlastně si myslím, že se ti tam daří dobře. Našel sis doupě, kam ses zašil a čekáš, až toto temné období našeho života, tahle vleklá zima přejde. Spíš zimním spánkem, to je ten správný výraz. Srdeční rytmus se ti zpomalil až do krajnosti, dostáváš třikrát denně stravu, tvá existence se v pohodlí mezi zdmi, které tě obklopují, smrskla téměř na nulu. Tady venku se život může klidně zadrhnout mrazem a ty si tam uvnitř udržuješ tělo pěkně vlažné, a co je na tom nejlepší, svou mysl také. Jsi podělanej zbabělec, Almodôvare. Řekni, kdy se tvůj svět zkomplikoval víc než náš, abys mohl mít právo na to, cos udělal? Vím, že spousta lidí s tebou počítala, mnozí na tobě záviseli. Jistým způsobem jsi za ně byl zodpovědný. Byla to snad příliš velká tíha na tvoje srdce?

Byl bych to pochopil. Byli bychom si promluvili, kdybys mě přijal, když jsem tě přišel navštívit, kdybys mi zvedal telefony. Všechno bys mi vysvětlil a já bych tě pochopil, Almodôvare. Byl bych tě ušetřil vyprávění o realitě tady venku, o tvém synovi, o Claře, Xavierovi, o mně a o obavách lidí, které máš

rád, o naší zemi, která se sesypala jako domeček z karet, i o hroutícím se světě. Neřekl bych ti nic, dokud bys nebyl připraven, abys to všechno vyslechl, poznal a strávil. Byl bych počkal, než bych ti vylíčil, že tři měsíce poté, co tě zavřeli do vězení, jsem zůstal bez práce, že krátce nato Marta, která byla bez zaměstnání už déle než půl roku, odešla s dětmi do Viany do Castelo, aby tam pracovala u svého táty v bistru, a že já jsem zůstal, protože jsem ještě neztrácel naději. Navzdory tomu, že se situace zkomplikovala velice rychle, stále jsem věřil. Hovor s tebou by mi prospěl, možná, že by mi i pomohl, a věř mi, čekal bych tak dlouho, jak by bylo zapotřebí.

Jsi podělanej zbabělec, Almodôvare.

Každopádně teď nemám, jak jinak bych si s tebou mohl promluvit. A když to uznám za vhodné a okolnosti to dovolí, budeš mít právo na odpověď. Možná, že nakonec spolu povedeme hovor (skoro) jako za starých časů. Takže, kamaráde, dejme se do toho.

Můžeme třeba začít ránem, kdy Xavier odešel z domova. To ráno je důležité. Měsíc předtím jsem si sehnal práci jako prodavač vysavačů. Byznys odsouzený k nezdaru od samého počátku. Byl jsem si toho vědom, když jsem se do něj pouštěl. Nic jiného k mání ale nebylo. Za půl roku jsem prošel šestadvaceti pohovory a kde nic, tu nic. Před sebou jsem měl ještě tři nebo čtyři měsíce na podpoře a potom už jen černou propast. Bylo mi třicet sedm let a přitom to vypadalo, že můj život dospěl ke svému konci. Byl jsem vystrašený. To se rozumí, že jsem byl vystrašený. Na jedněch webových stránkách s volnými místy jsem narazil na inzerát, že se hledají prodavači. Vyplnil jsem formulář a hned následující den jsem obdržel e-mail s oznámením, že mě vybrali. Jen tak, bez pohovoru, ani jsem nemusel prokazovat své předpoklady k výkonu té práce. Na

zaučovací schůzce nám vysvětlili, že jde o vysavače. Skoro jsem se musel smát. Popravdě řečeno, Almodôvare, klidně bych prodával i parcely na Marsu, kdyby na to přišlo.

Xavier odešel z domova?

To teda ne, Almodôvare, mlč, ještě nejsi na řadě. Kromě toho, tohle vyprávění bude mít řád, který určím já.

Systém obchodování s vysavači byl následující: firma, která je prodávala, se jmenovala W.R.U., nikdy jsem ale nezjistil, co ta zkratka vlastně znamená; W.R.U. přístroje pronajímala svým spolupracovníkům, tedy mně a zbytku vybraných, vždycky na týden, abychom je mohli předvádět. Předváděčky jsme si ale museli obstarat sami, i když v případě nutnosti nám firma slibovala logistickou podporu. Dodnes nevím, co tím mysleli. Žádná kancelář firmy neexistovala, pouze sklad, kam jsem si chodil vysavače vyzvedávat. Všechno ostatní se vyřizovalo jen telefonicky. Žádnou smlouvu se mnou nepodepsali, což mi na druhou stranu umožnilo dál pobírat příspěvek v nezaměstnanosti. Do mojí kapsy šla provize za prodej, asi tak mezi sedmi až jedenácti procenty z každého prodaného luxu, ovšem až po odečtení nákladů za pronájem přístroje. Jinými slovy – platil jsem, abych mohl pracovat. Okamžitě jsem nabídku přijal.

Jezdil jsem po městě a organizoval předváděčky. Našrotil jsem se celý proslov, znal jsem dobře všechny modely z katalogu, vždycky jsem jezdil se dvěma nebo třemi přístroji v kufru auta. Ale přesvědčit lidi, aby mě přijali, nebylo snadné, uběhlo třeba i několik dní a nic se nedělo, jako by se svět pomalu přestával otáčet. Občas někdo otevřel dveře, nechal mě vyluxovat celý byt, podlahu, stěny, stropy, koberce, závěsy, pohovky a nakonec mi oznámil, že nemá zájem. (Situace se zkomplikovala nejen v tvém a mém případě, v podobném propadlišti se ocitli všichni.) Obrátil jsem se na síť svých známých. Matčiny přítelkyně. Na své bývalé kolegyně z agentury. Kamarádky ze

střední, které jsem víc než deset let neviděl. Také na kamarády, samozřejmě. Pomohla mi Marta. I když byla daleko, obvolala své přítelkyně a požádala je, aby mě přijaly.

Jednoho dne mi zavolala Clara, někdo jí řekl, že potřebuji pomoc při prodeji vysavačů, a ona se nabídla, že u vás doma zorganizujeme předváděcí akci výměnou za desetiprocentní podíl z toho, co vydělám. Přijal jsem. Bylo to úspěšné odpoledne, prodal jsem dva luxury. Když jsme skončili, Clara mi o tobě chvíli povídala, o tvé nepřítomnosti. Dělala si starosti kvůli Vaskovi, byl ke všemu netečný, jako by ještě pořádně nestrávil, že tu nejsi. Poprosila mě, abych s ním promluvil. Vyhověl jsem jí, usoudil jsem, že to můžu udělat jako projev poděkování. Vasco byl u sebe v pokoji a nad noty v notovém sešitě čmáral slova, jakýsi text o smrti psa. Rozmlouvali jsme spolu asi deset minut, jeho hlas mi tolik připomínal ten tvůj, když ti bylo patnáct, tytéž dlouhé odmlky mezi větami. Povídali jsme si především o hudbě, líbí se mu rock sedmdesátých let, The Who, Led Zeppelin, Rolling Stones. Dvakrát či třikrát se usmál, vypadal pohodově, vyrovnaně. Obával jsem se, abych mu nezkazil náladu, a tak jsem se ho nevyptával, jak žije, nevyptával jsem se ho ani na školu, ani na holky, ani na kamarády. Neptal jsem se ani na tebe.

Pochop, Almodôvare, věřil jsem, že je ještě možné všechno přebudovat, znovu sesbírat dílce svého života, které se uvolnily, a pevněji a lépe si je připevnit k tělu. Nebyl jsem naštvaný. Tehdy jsem ještě nebyl naštvaný. Jen jsem musel pozorně sledovat důležité věci, jít za nimi, nezastavovat se a neohlížet zpátky, každý krok dobře promýšlet. Věřil jsem, že pokud budu všechno dělat správně, život už mi nebude házet klacky pod nohy.

Pak si ale ten blbec Xavier, který už dvanáct let vězí zabeďněný doma a jen sedí za počítačem a přemýšlí o naprosté

marnosti života, usmyslí, že půjde ven, a to jako naschvál zrovna v den, kdy jsem měl mít předváděčku v jednom hotelu v Cascais. Jen si to představ – mohl jsem prodat deset nebo patnáct vysavačů najednou, vydělat nějaké peníze, všechno změnit.

Xavier šel ven?

První ho viděl Tuga, něco málo po šesté ráno, nedaleko obchodního střediska. Ve zprávě, kterou mi poslal, tvrdil, že si není jistý, mimo jiné také proto, že to bylo hodně nepravděpodobné, ale ten člověk prý opravdu vypadal jako Xavier. Tmavě modrá tepláková souprava, žabky pleskající o paty, bílé vlasy jako vždycky. Potom ho zahlédlo ještě dalších pět lidí. Všichni mi poslali esemesku. Jako bych byl Xavierova chůva. Nebo jako bych byl ty. Také jsem měl od Xaviera nepřijatý hovor, v 5:42. Neslyšel jsem ho, protože si večer mobil nastavuju na tichý režim.

Zavolał jsem Xavierovi. Nechal jsem telefon dlouho vyzvánět. Nezvedl to. Takže jsem naházel luxy do auta, šest beden s novými modely, vysavače, které jsou schopné vycucnout ti i myšlenky z hlavy, předražené, jako by je vyvinula NASA. Všechno jsem nacpal do auta a vyrazil Xaviera hledat. Přesto, že jsem měl být v devět v hotelu, pustil jsem se do objíždění Xavierovy čtvrti, projel jsem všemi ulicemi, o nichž jsem si myslel, že by tam mohl být, vracel jsem se na místa, kam měl ve zvyku chodit, než se z něj stal ten podělanej poustevník, všechny jsem obvolával a vyptával se, jestli... Počkej, to není pravda. Takhle to nebylo. Mluvím, jako bych tě nechtěl zklamat, jako by mi na tvém názoru ještě záleželo. Nastoupil jsem do auta, to je pravda. Ale nejel jsem ho hledat hned. Vzpomínám si, že jakmile jsem vyjel z Lisabonu směrem na Cascais, tak mě napadlo: jestli odešel z domu, aby se zabil, tak měl času až až.

Hele, Almodôvare, já se hájit nemusím, tohle vyprávění není žádný tribunál. Přiznám ti jen, že onoho rána, kdy jsem dostal zprávu, že Xavier odešel z domova, jsem neměl v hlavě nic jiného, než že ty vysavače prostě musím prodat. Myslel jsem na ně navzdory tomu, že jsem si byl vědom vysoké pravděpodobnosti, že ten vůl opravdu skočí z nějakého mostu. Myslel jsem na luxy, i když jsem věděl, že se mnou tak nějak počítáš, abych dal na Xaviera pozor. Jenomže já nejsem jako ty, to je přece nad slunce jasnější. A kromě toho já s ním nejsem tak velký kamarád jako ty. Popravdě řečeno, ani nevím, jestli jsem jeho kamarád. Kdysi dávno jsme byli přátelé. Pak se ale zahalil do temného stínu, nepřírozená úzkost prostoupila vše, cokoli řekl. Vzpomínám si, jak jsem ho pozoroval, šestnácti-, sedmnáctiletého kluka mezi ostatními šestnácti-, sedmnáctiletými kluky, a přemýšlel jsem: tohle nedává smysl, zákonitosti života tak, jak ho známe, nemohou existenci tak zasmušilého člověka vysvětlit. Xavie-rova deprese přišla najednou jako blesk z čistého nebe. Jako by si ji vymyslel. Nikdy jsem se o to s tebou nepodělil, ale myslím, že si postavu, do které se stylizoval, sám vymyslel. Smutného kluka s šedými vlasy, nepřítomným pohledem a s věčně zapálenou cigaretou mezi prsty, kluka, který maluje ponuré kresby do sešitů, ve všem, co ho obklopuje, vidí jen nekonečnou beznaděj, nelíčený sebevražedný výraz ve tváři. Myslím, že se necítil jistý svou vlastní identitou, a tak na sebe převzal totožnost té pochmurné postavy. Pak se mu zalíbila, nebo si na ni zvykl, možná se v ní ztratil. Na tom nezáleží. Prostě se tou postavou stal, Almodôvare. Celé dny proležel na posteli a civěl do prázdného prostoru mezi sebou a stropem. Kost a kůže, jako by držel hladovku. Vytetované číslice na pažích, na zádech i na prsou, tvary některých z nich si sám navrhl. Prášky. Posedlost statistikou. Stěny pokoje počmárané

matematickými rovnicemi. Zákazníci, kteří se k němu domů courají ve dne v noci, kdykoli se jim zamane, aby si od něj nechali vytetovat pavouky – nikdy jsem nepochopil, proč jenom samé pavouky –, výměnou za pár šlupek sotva na přežití. A absence jakéhokoli povědomí o budoucnosti.

Přesně ten nedostatek povědomí o budoucnosti mě vy-lekal. Jak dokáže nemyslet na budoucnost? Jak je možné, že ho takové věci, jako je zítřek nebo co bude za měsíc či za deset let, vůbec netíží na duchu? Jak se někdo může každé ráno probouzet a přitom necítit ani špetku naděje anebo obavy z toho, co se má stát? Neuměl jsem s takovým člověkem vést hovor. Když teď nad tím zpětně přemýšlím, ve skutečnosti šlo o to, že tys byl vůči Xavierovu neštěstí vždycky imunní, tvoje schopnost mlčky snášet jeho cynický projev a absolutní netečnost byla téměř strašidelná, ale díky ní jsi byl dál jeho přítelem. Zůstal jsem vám po boku, protože jsem nebyl nikdy ochoten opustit to, čím jsme kdysi bývali. Najít si nové přátele v mém případě nepřípadalo v úvahu, nejsem na to stavěný.

A tys ho chtěl zachraňovat. Říkával jsi, že Xavier je umělec a umělci prostě takoví jsou – koketují se smrtí a z trápení nevyjdou. O nevyhnutelnosti Xavierovy sebevraždy jsme už mluvili tolikrát, Almodôvare, že jsem na ni od jisté chvíle začal myslet jako na cosi, co se stalo už před mnoha lety, a nikoli jako na věc, která se má teprve stát. Přes to všechno jsi ho chtěl zachraňovat, nikdo v jeho přítomnosti nemohl o trápení ani ce knout, nemohli jsme ho nechávat o samotě, chtěls u něj neustále být, abys tomu zabránil. Jako by Xavier už nebyl schopen rozhodovat o svém vlastním životě.

Teď je to jinak. Odtamtud, kde jsi, nikoho zachraňovat nemůžeš.

To je pravda. Ty ale můžeš.

Jsi na omylu. Nezůstal jsem tady proto, abych zaujal tvé místo. A navíc, na rozdíl od tebe já jsem se za Xavierovo přežití nikdy necítil odpovědný.

A co když si prožene kulku hlavou?

Almodôvare, správná otázka zní: Co bude, když si prožene kulku hlavou?

A co teda bude? Co bude, když si prožene kulku hlavou?

Xavier tvoří důležitou část nás samých. V den, kdy si prožene kulku hlavou, vznikne prázdnota, kterou nedokážeme nikdy zaplnit. Víím, o čem mluvím. Těm, kdo zůstávají naživu, tohle smrt dělává. Na druhou stranu, také se dostaví silná úleva, téměř klid. Jenomže to není vůbec důležité. Důležité je, že v den, kdy si prožene kulku hlavou, ani ty, ani já u toho nebudeme, abychom mu v tom zabránili.

Takže Xavier poprvé po dvanácti letech vytáhne paty z domova a ty si klidně jedeš do Cascais prodávat vysavače. Jsi zatraceně egoista, Danieli.

Uklidni se. Jestli je tu někdo egoista, jsi to ty, pitomče.

Xavierův smutek tě obtěžuje, proto ho klidně necháš, aby zalezl do temného kouta a skoncoval se životem. Takhle si konečně oddechneš, uleví se ti, najdeš klid. Krucinál, kdyby všichni přemýšleli tímhle způsobem, zeměkoule by se proměnila v poušť.

Xavier, stejně jako kdokoli jiný, si zaslouží, abychom respektovali jeho vůli.

Jeho život si zaslouží, abychom ho respektovali. A to vyžaduje úsilí, které ty ale nehodláš vynaložit.

Úsilí. Zrovna od tebe to sedí, mizero jeden. Vždyť se skoro dva roky s námi odmítáš vidět. To já jsem úsilí vynaložil. Abys věděl, vysavače jsem nakonec prodávat nejel.

Nejel?

Ne. Dorazil jsem na dálnici. Po osmi kilometrech jsem z ní uhnul, udělal otočku a vrátil se do Lisabonu.